

LLENGUA ESTÀNDARD I DIALECTES DEL CATALÀ: APRENDRE DELS ALTRES

RECENSIÓ DE

**BOIX-FUSTER, EMILI; PEREA, MARIA-PILAR (EDS.) (2020).
LLENGUA I DIALECTES: ESPERANCES PER AL CATALÀ,
EL GALLEC I EL BASC. BARCELONA: UNIVERSITAT DE
BARCELONA, COL·LECCIÓ LINGÜÍSTICA CATALANA, 19**

Miquel Nicolás Amorós*

Paraules clau: llengua estàndard i dialectes; estandardització del català; dialectes catalans; planificació lingüística del corpus.

STANDARD LANGUAGE AND CATALAN DIALECTS: LEARNING FROM OTHERS

REVIEW OF

BOIX-FUSTER, EMILI; PEREA, MARIA-PILAR (EDS.) (2020). LLENGUA I DIALECTES: ESPERANCES PER AL CATALÀ, EL GALLEC I EL BASC. BARCELONA: UNIVERSITAT DE BARCELONA, COL·LECCIÓ LINGÜÍSTICA CATALANA, 19

Keywords: standard language and dialects; standardization of Catalan; Catalan dialects; language planning of the corpus.

* Miquel Nicolás Amorós, professor titular del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València. nicolas@uv.es
orcid.org/0000-0002-4454-4144

Citació recomanada: Nicolás Amorós, Miquel. (2021). *Llengua estàndard i dialectes del català: aprendre dels altres*. [Recensió de l'obra *Llengua i dialectes: esperances per al català, el gallec i el basc*, d' Emili Boix-Fuster i Maria-Pilar Perea (eds.)]. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 76, 365-367. <https://doi.org/10.2436/rld.i76.2021.3746>

Els editors i prologuistes d'aquest llibre, Emili Boix-Fuster i Maria-Pilar Perea, professors de la Universitat de Barcelona (UB), reflexionen en el breu text introductori sobre la difícil supervivència de la diversitat lingüística en un món que avança desbocat, Giddens *dixit*, cap a un futur incert i amenaçador. Al capdavant, les mateixes raons que estan provocant el daltabaix climàtic, l'alteració dels ecosistemes o la reducció de la biota expliquen l'empobriment del patrimoni cultural i lingüístic i la virtual impossibilitat d'instaurar polítiques d'igualitarisme, respecte i conservació, basades en valors ètics i no en la supremacia dels mercats. Aquest és el fil discursiu que relliga els nou treballs aquí reunits, resultants del 25è Col·loqui de Lingüística de la Universitat de Barcelona, i completats amb aportacions ulteriors. En aquellencontre s'abordaren dues línies connectades: la política lingüística i la relació entre variació dialectal i estàndard. En ambdós àmbits se suscita la dialèctica diversitat/unitat, que els prologuistes relacionen, seguint Kathryn Woolard, entre altres investigadors, amb el contrast de dues ideologies lingüístiques: autenticitat enfront d'anonimat. Si la primera s'associa a la identitat genuïna, a allò que singularitza una llengua i li atorga un perfil singular irrenunciable, la segona la projecta al terreny de la funcionalitat comunicativa, al cosmopolitisme i l'economia d'escala. Ambdós vessants resulten imprescindibles per a la supervivència del català. El problema rau a trobar-hi un punt d'equilibri en àmbits diversos: en la planificació del corpus referencial, en el desenvolupament de polítiques actives de promoció de la llengua, en les pràctiques culturals i la literatura o en la recerca i l'articulació d'un relat sobre el futur del català, capaç de conciliar dispersió i centralitat, usos tradicionals i imperatius de modernització, varietats dialectals i estàndard supraregional.

Els quatre primers textos del recull conformen un bloc centrat en l'anàlisi de quaranta anys de política lingüística arreu de l'àrea lingüística. En l'article "Polítiques lingüístiques: possibilitats, límits i accions", Albert Bastardas, professor emèrit de la UB, repassa els condicionants de les polítiques públiques sobre la llengua en diferents plans: europeu, estatal, local i micro o interpersonal, tot ponderant les constriccions de tota mena que hi actuen. Per la seva banda, Emili Boix-Fuster, també catedràtic a la UB, al text "Polítiques lingüístiques: per què tanta intolerància envers la diversitat?" complementa la visió panoràmica amb el contrapunt dels principis ètics, indefugibles a l'hora de bastir, des d'una perspectiva catalana, una mirada pràctica sobre la dignitat intrínseca de totes les llengües i varietats lingüístiques. En uns termes similars discorre la reflexió del lusista i professor de traducció a la UB Pere Comellas, intitulada "Les polítiques lingüístiques i la diversitat: compatibles?". Comellas invoca una extensa tradició d'investigadors (Fishman, Kraus, Junyent) i es demana, i no és una argücia retòrica, si és possible una altra política lingüística que no reproduïxi els esquemes de dominació política imperants fins ara.

És a dir, si es pot instaurar una nova relació entre les llengües peninsulars que no impliqui reproduir l'exercici del poder, que fa servir les diferències lingüístiques com a coartada legitimadora. Els lligams entre poder polític, socioeconòmic i cultural, d'una banda, i llengües i símbols, de l'altra, subjauen igualment les paraules de Miquel Strubell, conspicu integrant de la Societat Catalana de Sociolingüística. La seva exposició, titulada "L'abast, les possibilitats i els límits de la política lingüística", condensa en deu punts tot un seguit de qüestions derivades de la noció de política lingüística i hi afegim com a coda un model de representació del canvi sociolingüístic, vist com una gran roda on, en un gir incessant, l'oferta de més oportunitats per a la llengua en retroalimenta la demanda.

Un segon bloc integra els tres articles que se centren a reflexionar sobre els complexos vincles entre la llengua estàndard, menys cohesionada del que de vegades es diu, i les varietats dialectals del català, amb graus diversos de vitalitat, cultiu i consciència. El professor Joan Costa-Carreras, de la Universitat Pompeu Fabra, especialista en estandardologia —l'estudi dels processos de normativització i estandardització—, hi fa una primera aproximació, tot analitzant "La relació entre l'estàndard i els dialectes en català: una visió des de l'equitat". Costa aplica al català les idees sobre equitat lingüística formulades per Michele Gazzola —especialista en polítiques públiques i Administració, professor de la Universitat de l'Ulster a Belfast— i les connecta amb les fases de l'estandardització, seguint les pautes de Haugen, Lamuela i altres. Així arriba a fer una dissecció minuciosa de les al·lusions a l'equitat lingüística que traspuen els textos prescriptius de l'IEC, en les fases de selecció i codificació de l'estàndard. Costa hi identifica vora mig centenar de principis o arguments per a postular l'equitat, vint-i-tres de netament beneficiosos, vint-i-cinc que aporten beneficis als parlants a canvi que aquests facin un petit esforç i només dos arguments que impliquen esforç sense una contrapartida benèfica immediata.

El professor Lluís Gimeno Betí, de la Universitat Jaume I, de Castelló de la Plana, planteja una reflexió succinta sobre “Renovació i empobriment? Llengua comuna i variació diatòpica”. Hi esmenta la idea genèrica ja referida que el model de llengua ordinària ha de conjuminar les estructures morfosintàctiques normatives amb la recuperació de formes fraseològiques patrimonials i amb una consideració més flexible del component lèxic. Maria-Pilar Perea, especialista en variació lingüística i diacronia, de la Universitat de Barcelona, analitza la “Dialèctica de l'estàndard, dialèctica de les varietats dialectals”. Situa la discussió en el marc general de les llengües europees, on es constaten problemes similars als del català, tal com es desprèn dels treballs de Kloos, Coseriu, Auer, Chambers i Trudgill, entre d'altres, autors que han estudiat la no sempre fàcil coexistència entre un registre funcional estàndard, unes varietats endoglòssiques internes, els dialectes territorials i, sovint, una varietat exoglòssica potent, un adstrat o llengua forana, situació que provoca notables interferències, a més de conduir a la minorització de les varietats febles. Amb aquest bagatge teòric, la professora Perea replanteja la delimitació dels conceptes nuclears *llengua*, *dialecte* i *estàndard* i revisa les principals propostes d'inventari dialectal que s'han formulat d'ençà que Milà i Fontanals identifiqués els dos grans blocs de varietats: l'occidental i l'oriental. Constata que la relació entre els dialectes i l'estàndard no ha estat de reciprocitat mútua sinó de dependència dels primers respecte del segon. I conclou que, a fi de reequilibrar les coses, cal que ens dotem d'una visió més versàtil i porosa de la variació dialectal. Això implica superar la partió occidental/oriental i reconèixer l'existència de mitja dotzena d'espais lectals, dotats d'un dinamisme singular, compatible amb el caient unificador de l'estàndard.

Els dos darrers estudis centren la discussió en els àmbits del galleg-portuguès i l'èuscar. La intervenció de Víctor M. Longa, professor a la Universidade de Santiago de Compostela, se circumscriu al contrast entre la norma dotada de prestigi o “qualitat” enfront de les varietats desproveïdes de pedigrí idiomàtic. El títol és ben eloqüent “O estándar e ‘o resto’: unha visión crítica sobre a noción de ‘galego de calidade’”. El professor Longa segueix els plantejaments de John E. Joseph, assumits a casa nostra per Josep Nadal i altres, segons els quals la mateixa constitució de l'estàndard “crea” les llengües modernes. Longa separa la lingüística descriptiva de la normativa i qüestiona els criteris que fan servir alguns prescriptors gallegos que advoquen per l'excel·lència lingüística. Mostra així com són d'intrínsecament problemàtiques i contradictòries nocions com *claredat*, *correcció*, *harmonia* i *genuïnitat* (o *puresa*) a l'hora d'atorgar segells de qualitat verbal.

Si del cas galleg hom pot extreure experiències útils per al català, igualment profitosa resulta la situació de l'èuscar, tot i les especificitats d'aquesta llengua singular, amb una evolució històrica molt diferent de la nostra: escàs conreu escrit abans de la centúria passada, alta dispersió dialectal, amb quatre varietats dialectals de llengua literària, absència d'un estàndard unificat (*euskera batua*) fins al darrer terç del segle XX o adopció de l'estàndard unitari com a varietat referencial entre parlants d'L1 i neoparlants d'L2. Factors tots ells presents al text de les professores de la Universidad del País Vasco: Gotzon Aurrekoetxea, Lorea Unamuno i Ariane Ensunza, sota el títol de “Dialectos y estándar vasco”. La seva és una anàlisi de segon nivell, ja que examina les investigacions que s'han fet sobre el tema, amb l'objectiu de correlacionar les variables d'edat i grau d'acceptació d'estàndard i dialectes. Conclouen que les investigacions sobre el basc estan encara en una fase ben incipient. Tot i això, s'hi observa una acusada tendència a la diferenciació intergeneracional de tipus diglòssic i diaglòssic. Els parlants de mitjana edat i els joves usen l'estàndard en tots els contextos i en valoren l'escaïença. D'altra banda, els parlants nadius que fan servir de manera deliberada, i sovint amb un punt d'orgull, les varietats dialectals, acusen també l'influx de l'estàndard.

Fet i fet, aquest recull representa un aportació valuosa i suggestiva sobre l'encaix de l'estàndard entre els dialectes o sobre el paper d'aquests en la configuració de la norma compartida. Els lectors especialitzats i els profans hi trobaran diversitat d'enfocaments, referents teòrics i estímuls argumentals útils per a un debat obert.